

BIJLAGEN 13

VERWERKING ADVIES COMMISSIE VOOR DE M.E.R.

Verwerking van advies Commissie m.e.r. (21 februari 2017 / projectnummer 3180) in MER

#	Advies Commissie m.e.r.	Waar beschreven in MER?
Essentiële punten (hoofdstuk 1 van het advies)		
1	een beschrijving van de ligging en omvang van de windparken, de onderzochte bandbreedte aan (technische) invullingsmogelijkheden en de daaraan verbonden milieugevolgen	Hoofdstuk 3 en 4 met informatie over de ligging en omvang van de kavels, evenals de onderzochte bandbreedte. In de hoofdstukken daarna wordt per milieuaspect de verbonden milieugevolgen weergegeven.
2	een duidelijk overzicht van de gevolgen voor beschermde soorten (met name vogels en zeezoogdieren) en voor beschermde gebieden in de wijde omgeving (waaronder Natura 2000-gebieden), met daarbij een toetsing van deze gevolgen aan wet- en regelgeving en beleid	In hoofdstuk 6 (vogels en vleermuizen) en hoofdstuk 7 (onderwaterleven) worden de gevolgen beschreven. In twee bijlagen, bijlage 8 en bijlage 7, wordt getoetst aan respectievelijk de gebiedsbescherming en de soortbescherming in het kader van de Wet natuurbescherming.
3	een overzicht van de mogelijke en van de (eventueel) benodigde maatregelen om nadelige effecten op natuur, scheepvaart en landschap te voorkomen of te mitigeren;	In elk hoofdstuk worden mitigerende maatregelen genoemd. Specifiek voor natuur worden mogelijke maatregelen gepresenteerd in hoofdstuk 6 en 7. Voor scheepvaart wordt dat gedaan in hoofdstuk 8. Voor landschap wordt dat gedaan in hoofdstuk 9. In hoofdstuk 12 wordt aangegeven welke maatregelen genomen worden in het voorkeursalternatief.
4	Samenvatting van het MER	Na de titelpagina is een samenvatting opgenomen.
Aanbevelingen (hoofdstuk 2 tot en met 5)		
5	De NRD geeft in hoofdstuk 2 een heldere omschrijving van het wettelijk kader en het beleid over windenergie op zee. Ga daarnaast in op de consequenties voor de kavelbesluiten van: de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming per 1 januari 2017; de Kaderrichtlijn maritieme ruimtelijke ordening.	Met name in bijlage 5 (achtergrondrapportage Bureau Waardenburg) wordt ingegaan op de Wet natuurbescherming. Verder wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op wet- en regelgeving en relevante beleidskaders, waaronder de Wet natuurbescherming en de Richtlijn maritieme ruimtelijke ordening.

#	Advies Commissie m.e.r.	Waar beschreven in MER?
6	De NRD geeft in hoofdstuk 3 een onderbouwing van de locatiekeuze en verkaveling. De kavelindeling is daarbij ontworpen in samenhang met het net op zee waarbij gekozen is kavels I en II te combineren en ook de kavels III en IV. Het valt de Commissie op dat de netto oppervlaktes van de kavels III en IV ongelijk zijn (volgens pag. 29 respectievelijk 30 en 51 km ² – waarden die overigens volgens het kaartbeeld onwaarschijnlijk lijken), waardoor de vermogensdichtheid van beide kavels ongelijk zal zijn uitgaande van 350 MW per kavel. De Commissie adviseert de effecten daarvan – met name op het landschap - te onderzoeken.	De netto oppervlaktes staan correct vermeld in paragraaf 3.3 en bedragen voor kavel III 46 km ² en voor kavel IV 64 km ² . De reden dat een verschil in oppervlak niet wordt aangepast, is dat kavel III slechts door één pijpleiding en het noordelijke deel van kavel IV juist door meerdere kabels en leidingen wordt doorkruist. Door het grotere oppervlak en aanwezige kabels is er sprake van meerdere mogelijkheden in het ruimtegebruik voor kavel IV. In het MER voor kavel IV, hoofdstuk landschap, wordt hier bij mitigerende maatregelen nader op ingegaan.
7	Werk de bandbreedtebenadering en de voorgenomen activiteit en alternatieven uit zoals aangegeven in hoofdstuk 4 van de NRD.	In paragraaf 4.2.
8	De NRD gaat al gedetailleerd in op de bij vogels en vleermuizen te volgen aanpak. Daarbij wordt terecht juist aangegeven dat de PBR zich vooral richt op de gevolgen voor de gunstige staat van instandhouding van populaties, en niet op de gevolgen voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. De Commissie onderschrijft deze redenatie. Ten aanzien van het gebruik van de 1%-mortaliteitsnorm (ORNIS-criterium) zoals genoemd op pagina 46 wijst de Commissie er zekerheidshalve op dat de sterfte ook cumulatief moet worden beoordeeld. De Commissie adviseert om bij soorten waarvan de additionele sterfte onder de 1%-mortaliteitsnorm en/of de PBR uit komt maar populaties niet vitaal zijn ook na te gaan of het voornemen afbreuk kan doen aan de beoogde gunstige staat van instandhouding.	In hoofdstuk 6 (vogels) en dan met name paragraaf 6.7 wordt ingegaan op cumulatieve effecten en wordt ingegaan op de toetsing van effecten. Ongeacht de omvang van de sterfte ten opzichte van de 1% jaarlijkse sterfte, is voor alle soorten óók de PBR in beeld gebracht en niet alleen voor die soorten die over of rond de 1% additionele sterfte zitten. Ook is nader ingegaan op de beoogde gunstige staat van instandhouding bij populaties die niet vitaal zijn, specifiek in bijlage VI van het achtergrondrapport van Bureau Waardenburg.
9	Maak voor tellingen van kleine walvisachtigen zoals bruinvissen zo mogelijk gebruik van de resultaten van SCANS III. Dit internationale monitoringsprogramma is uitgevoerd in 2016 en de eerste resultaten zullen in het begin van 2017 beschikbaar komen. Voor zeehonden adviseert de Commissie gebruik te maken van de meest recente tellingen. Zeezoogdieren verblijven een deel van de tijd onder water. Tellingen dienen dan ook aangepast te worden om te komen tot werkelijke aantallen en dichtheden.	De resultaten van SCANS III waren niet beschikbaar bij het opstellen van het MER. Voor zeehonden is gebruik gemaakt van de meest recente tellingen. Zie verder hoofdstuk 7 van het MER voor achtergrondgegevens over tellingen van zeezoogdieren.
10	Voor de reductie van de bruinvispopulatie als gevolg van verstoring door onderwatergeluid bij de aanleg van windturbines wordt uitgegaan van een PCoD (Population Consequences of Disturbance) model. Deze afname is gebonden aan een maximum en kan gebaseerd zijn op een norm, zoals die van ASCOBANS (handhaving van minimaal 80% van de carrying capacity). Omdat voor de Bruinvis een matig ongunstige staat van instandhouding geldt is het echter onwaarschijnlijk dat	In hoofdstuk 7 wordt getoetst aan de genoemde 5% als maximale afname van de huidige populatie, zoals aangegeven in het KEC.

#	Advies Commissie m.e.r.	Waar beschreven in MER?
	deze soort zich op het niveau van de carrying capacity bevindt en is het daarom de vraag of een populatiereductie van 20% acceptabel is. In de update van het Kader Ecologie en Cumulatie (KEC) uit 2016 heeft het Rijk aangegeven dat een maximale afname van 5% van de huidige populatie acceptabel is en dat dit neerkomt op een afname van hooguit 255 bruinvissen per windpark. In het MER dient dus getoetst te worden aan de 5% zoals aangegeven in het KEC.	
11	Gezien het grote aantal soorten vissen in het projectgebied is het niet realistisch om in het MER aan alle soorten aandacht te besteden. Behalve naar beschermde vissoorten dient de aandacht ook uit te gaan naar vissoorten die van belang zijn als voedsel voor beschermde vogels en zeezoogdieren. Te denken valt aan kleine pelagische soorten als Haring of Sprot als voedsel voor vogels of grondels als voedsel voor de Bruinvis. De effecten op vissen kunnen worden omschreven door uit te gaan van een aantal voorbeeldsoorten die representatief zijn voor een bepaalde levenswijze (pelagisch of demersaal), plaats in de voedselketen en gevoeligheid voor geluid.	Zie paragraaf 7.4.2. van het MER.
12	Het benthos in het projectgebied kent momenteel geen soorten die directe bescherming genieten. Een uitzondering daarop vormt wellicht de Platte oester die zich op windturbines kan vestigen. Wel kunnen algemene bodemdieren voedsel vormen voor beschermde vissen en vogels. Te denken valt bijvoorbeeld aan schelpdierbanken in de kustzone die van belang zijn als voedsel voor duikende eenden.	Zie bijlage 5 van het MER, waarin in paragraaf 2.2 wordt aangegeven bij zee-eenden dat deze soorten gebonden zijn aan relatief ondiep water met een rijke voedselvoorziening in de vorm van schelpdierbanken. Deze omstandigheden doen zich niet voor in het windenergiegebied Hollandse Kust (zuid). In onder andere paragraaf 2.7 van bijlage 5 van het MER wordt ingegaan op bodemfauna.
13	De Commissie adviseert om de dynamiek van de bodem (zandbanken, zandgolven, megaribbels en dergelijke) te beschrijven in het hoofdstuk morfologie en hydrologie en daarbij gebruik te maken van publicaties die betrekking hebben op gebieden die liggen op of bij de projectlocatie. Dit kan dan als basis dienen voor de beschrijving van het biotoop van de bodemfauna.	Zie hoofdstuk 5 over morfologie en hydrologie en paragraaf 7.3.1 over de huidige situatie van bodemdieren.
14	In haar advies voor reikwijdte en detailniveau voor het MER voor de kavels I en II van Hollandse Kust (zuid), d.d. 31 oktober 2016, heeft de Commissie geadviseerd, ten behoeve van toekomstige MER'en, kansmodellen voor de risico's van aanvaring/aandrijving bij doorvaart van schepen < 24 meter te ontwikkelen. Hierdoor kunnen deze risico's op dezelfde kwantitatieve wijze worden bepaald als nu reeds gebeurt voor alle andere risico's voor scheepvaartveiligheid. In de NRD is aangegeven dat hiervoor kwantitatieve data nodig zijn van (bijna) ongevallen van schepen < 24 meter. Deze data blijken echter niet of nauwelijks beschikbaar, zo is aangegeven, waardoor aan deze aanbeveling van de Commissie voor de MER'en voor de kavels III en IV niet voldaan kan worden. De Commissie adviseert aan te geven welke acties momenteel ondernomen worden om de benodigde data te verzamelen en de gevraagde kansmodellen wél te ontwikkelen en op welke termijn dit kansrijk wordt geacht.	Bij het openstellen van de windparken wordt, evenals in voorgaande kavelbesluiten, een monitoringsverplichting opgenomen. Gemonitord wordt hoeveel en welke schepen gebruik maken van de omgeving van het windpark en hoeveel en welke incidenten hier bij plaatsvinden. Aan de hand van de gegevens die daaruit voortkomen zal besloten worden of het gewenst is om hier een afwegingskader en een kansmodel voor te ontwikkelen.
15	In de NRD is aangegeven dat de normen in het Handboek Risicozonering windturbines geen aanknopingspunt bieden om de scheepvaartveiligheid te beoordelen. De Commissie onderkent dit en heeft in haar eerdere adviezen daarom geadviseerd na te gaan of een toetsingskader ontwikkeld kan worden, waarbij rekening gehouden wordt met zowel het risico veroorzaakt	In bijlage 14 van het MER is ingegaan op het risico van falen van een windturbine. Dit risico is zo gering, zodat er verder geen actie op wordt ondernomen.

#	Advies Commissie m.e.r.	Waar beschreven in MER?
	door het falen van een windturbine als met het risico veroorzaakt doordat schepen tegen een windturbine aanvaren of – drijven. De Commissie adviseert aan te geven of momenteel acties worden ondernomen, en zo ja welke, om het gevraagde beoordelingskader te ontwikkelen en op welke termijn dit kader ten behoeve van de beoordeling van toekomstige windparken op zee beschikbaar kan komen.	
16	Voor een goede weergave van het lokale effect van de windparken op de scheepvaartveiligheid adviseert de Commissie alleen het gebied mee te nemen waar de scheepvaartdichtheden en –bewegingen direct beïnvloed worden door de windparken in plaats van de gehele EEZ.	Zie hoofdstuk 8 van het MER.
17	In de NRD is aangegeven dat de zichtbaarheid van de windturbines vanaf de kust zal worden weergegeven aan de hand van (foto)visualisaties vanaf diverse kustplaatsen, overdag en indien mogelijk ook voor de nachtperiode. De Commissie adviseert bij de afstand waarop een object nog kan worden waargenomen als vijfde factor de ooghoogte van de waarnemer boven zeeniveau mee te nemen bij de analyse en beoordeling van de zichtbaarheid van de windturbines.	Ter vergelijking is de invloed van de ooghoogte op de kimduiking in hoofdstuk 9 van het MER nader geduid.
18	In de NRD is niet beschreven hoe het aspect 'dominantie' wordt bepaald en beoordeeld. De Commissie geeft in overweging hiervoor gebruik te maken van de methode die de Commissie presenteerde in haar toetsingsadvies voor de Rijksstructuurvisie Aanvulling gebied Hollandse Kust (zuid), d.d. 31 oktober 2016. Uitgangspunt is daarbij dat, indien in een beeldhoek van 120 graden loodrecht op de kust meer dan 50% gevuld is met windturbines, er sprake is van dominantie. Ook kunnen meerdere klassen daaronder worden onderscheiden, bijvoorbeeld <25% (<30 graden) en 25-50% (30-60 graden) van het beeld van de horizon gevuld.10 In onderstaande figuren is een en ander geïllustreerd. (...)	In hoofdstuk 9 van het MER wordt beschreven hoe het aspect 'dominantie' wordt bepaald en beoordeeld. In afwijking van hetgeen de Commissie voorstelt, wordt het percentage gepresenteerd van het horizon beslag van de windturbines van de totale beeldhoek aan vrije horizon. Er wordt niet uitgegaan van een beeldhoek van 120 graden, deze wordt per plaats specifiek bepaald. Dit is in overeenstemming met de MER-en voor de andere kavels van Hollandse Kust (zuid).
19	In de NRD wordt terecht geconstateerd dat de horizontale zichthoek een belangrijke rol speelt in de mate waarin het windpark het beeld domineert. De Commissie adviseert daarom dit te betrekken in het milieu-onderzoek, bijvoorbeeld door na te gaan of deze zichthoek door weglating/afsnijding van specifieke hoekpunten van kavels verkleind kan worden.	Dit punt wordt nader behandeld in hoofdstuk 9 van het MER van kavel IV.